ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ SIEGBERT ALBER

της 11ης Μαΐου 2000 *

I — Εισαγωγή

1. Η παρούσα διαδικασία για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως αφορά το ζήτημα κατά πόσον οι κανόνες περί κοινής οργανώσεως αγοράς στον τομέα του γάλακτος και των γαλακτοκομικών προϊόντων, σύμφωνα με τους οποίους, μεταξύ άλλων, πρέπει να καθορίζεται ενδεικτική τιμή για το γάλα, είναι αντίθετη προς εθνική διάταξη που προωθεί τη σύναψη διεπαγγελματικών συμφωνιών όσον αφορά την ελάχιστη τιμή του γάλακτος μεταξύ των παραγωγών αφενός και των επιχειρήσεων μεταποιητικής βιομηχανίας ή εμπορίου αφετέρου. (Ενίοτε η τιμή αυτή μπορεί να είναι υψηλότερη από την καθορισθείσα από την Κοινότητα τιμή του γάλακτος.)

II — Τα πραγματικά περιστατικά και το υποβληθέν ερώτημα

2. Από τη διάταξη περί παραπομπής προκύπτουν τα ακόλουθα πραγματικά περιστατικά της κυρίας δίκης: ο Cristoforo Bertinetto (στο εξής: ενάγων) είναι κτηνοτρόφος και γαλακτοπαραγωγός. Συνήψε με την εταιρία Biraghi SpA (στο εξής: εναγομένη), η οποία παράγει γαλακτοκομικά προϊόντα, σύμβαση για την παράδοση γάλακτος κατά τη χρονική περίοδο από τον Απρίλιο 1991 έως τον Μάρτιο 1992. Η τιμή δεν αποτέλεσε στοιχείο της συμβάσεως, ως προϊόν διαλόγου μεταξύ της εναγομένης και κάθε προμηθευτή χωριστά, και, συνεπώς, δεν προέκυπτε από την αποδοχή προτάσεως κάθε μεμονωμένου προμηθευτή. Για όλους τους προμηθευτές ίσχυε η ίδια τιμή, ανάλογα με την πορεία της αγοράς. Από τον Απρίλιο 1991 μέχρι τον Μάρτιο 1992, ο ενάγων ελάμβανε για κάθε λίτρο γάλακτος διαφορετικές τιμές, οι οποίες μερικές φορές αντιστοιχούσαν στην ενδεικτική τιμή που καθοριζόταν από την Κοινότητα. Μερικές όμως φορές οι καταβληθείσες τιμές ήταν κατώτερες από εκείνες που είχαν ορισθεί με διεπαγγελματική συμφωνία, σύμφωνα με τον ιταλικό νόμο αριθ. 88, της 16ης Μαρτίου 1988 (στο εξής: νόμος 88/88) [1] από την Unalat (ως εκπρόσωπο των ενώσεων των γαλακτοπαραγωγών) και την Assolatte (ως εκπρόσωπο της μεταποιητικής βιομηχανίας γάλακτος, στην οποία εμπίπτει και η εναγομένη).

3. Ο ενάγων της κύριας δίκης υποστήριξε ότι η ορισθείσα με τη διεπαγγελματική συμφωνία τιμή δεσμεύει όλες τις επιχειρήσεις που είναι μέλη της Assolatte. Σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να καταβάλλεται στους παραγωγούς κατώτερη τιμή. Επομένως, η εναγομένη πρέπει να επιβαρυνθεί με την καταβολή της διαφοράς.

* Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γερμανική.

1 — Όσον αφορά το κείμενο του νόμου, βλ. πιο κάτω III, 2.

4. Σ' αυτό η εναγομένη αντέταξε ότι οι συναφθείσες δυνάμει του νόμου 88/88 διεπαγγελματικές συμφωνίες δεν είναι δεσμευτικές. Ο νόμος περιορίζεται στην υπόμνηση των κανόνων του ιδιωτικού δικαίου που διέπουν τη σύμβαση εντολής. Η καθορισθείσα με τις συμφωνίες τιμή δεν δεσμεύει ούτε τα μέλη της ενώσεως. Πρέπει, συνεπώς, να απορριφθεί η αγωγή του ενάγοντος.

5. Το αιτούν δικαστήριο θεωρεί συνεπώς θα έπρεπε να γίνει δεκτή η αγωγή — με την επιφύλαξη εφαρμογής των κανόνων περί κοινής οργανώσεως αγοράς στον τομέα του γάλακτος και των γαλακτοκομικών προϊόντων — αν η διεπαγγελματική συμφωνία υποχρέωνε τις μεταποιητικές βιομηχανίες να καταβάλλουν τη συμφωνηθείσα από την ένωσή τους τιμή. Αντίθετα, θα έπρεπε να γίνει δεκτό το αίτημα της εναγομένης αν η διεπαγγελματική συμφωνία περιελάμβανε απλές ενδείξεις, από την εφαρμογή των οποίων μπορούσαν να αποκλίνουν τα μέλη των ενώσεων. Προκειμένου να κριθεί ποια από τις απόψεις αυτές ευσταθεί, το αιτούν δικαστήριο εξετάζει τον νόμο 88/88, που εγκαθίδρυσε και διέπει τις ανωτέρω διεπαγγελματικές συμφωνίες. Διάφορες διατάξεις συνηγορούν, κατά την άποψή του, υπέρ του υποχρεωτικού χαρακτήρα των συμφωνιών. Έτσι το άρθρο 2, στοιχείο δ', ορίζει ότι «σκοπός των διεπαγγελματικών συμφωνιών είναι [...] ο εκ των προτέρων καθορισμός των τιμών των προϊόντων [...]». Το άρθρο 8, παράγραφος 3, προβλέπει την υποχρέωση του αντισυμβαλλομένου «να καταβάλει την καθορισμένη, βάσει των συμφωνιών, τιμή». Επομένως, ουδόλως απαιτείται περαιτέρω δήλωση βουλήσεως εκ μέρους των μελών των ενώσεων ώστε το περιεχόμενο της διεπαγγελματικής συμφωνίας να δεσμεύει και τα ίδια: η δεσμευτικότητα προκύπτει από τον νόμο· αρκεί ο αγοραστής να είναι μέλος της ενώσεως που συνήψε τη συμφωνία.

6. Το αιτούν δικαστήριο κατέληξε τέλος στο συμπέρασμα ότι η προκειμένη περίπτωση θα μπορούσε, ειδικότερα, να εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 3 του κανονισμού (ΕΟΚ) 804/68 [2], που ρυθμίζει τον καθορισμό της ενδεικτικής τιμής για το σύνολο του γάλακτος που πωλείται από τους παραγωγούς κατά τη διάρκεια της γαλακτοκομικής περιόδου.

7. Πράγματι, ο νόμος 88/88 περιέχει διατάξεις, οι οποίες, ανάλογα με την ερμηνεία του κοινοτικού κανόνα, θα μπορούσαν να συγκρούονται με αυτόν:

α) οι διεπαγγελματικές συμφωνίες είναι δεσμευτικές (άρθρο 2, στοιχείο δ', και άρθρο 8, παράγραφος 2)·

β) οι συμφωνίες πρέπει να καθορίζουν την ελάχιστη τιμή ή τα κριτήρια προσδιορισμού της (άρθρο 5, στοιχείο β')·

2 — Κανονισμός (ΕΟΚ) αριθ. 804/68 του Συμβουλίου της 27ης Ιουνίου 1968 περί κοινής οργανώσεως αγοράς στον τομέα του γάλακτος και των γαλακτοκομικών προϊόντων (ΕΕ ειδ. έκδ. 03/003, σ. 82).

γ) σε περίπτωση αδυναμίας συνάψεως αυθορμήτως των συμφωνιών, προβλέπεται σύγκλιση των μερών, κατόπιν αιτήσεως ενός εξ αυτών, αυτεπαγγέλτως από τον Ministro dell'agricoltura e delle foreste (Υπουργό Γεωργίας και Δασών) (άρθρο 4)·

δ) ομοίως, ο Assessore regionale all'agricoltura (το επιφορτισμένο με τη γεωργία μέλος του περιφερειακού συμβουλίου) οφείλει να συγκαλέσει, κατόπιν αιτήσεως ενός εκ των μερών, αμφότερα τα μέρη προκειμένου να διευκολυνθεί η σύναψη των συμφωνιών του άρθρου 7 (άρθρο 7, παράγραφος 2)·

ε) τα συμβαλλόμενα μέρη οφείλουν να προωθήσουν τη σύναψη συμβάσεων πωλήσεως των προϊόντων και να ελέγξουν κατά πόσον οι συναφθείσες συμβάσεις ανταποκρίνονται στις συμφωνίες (άρθρο 8, παράγραφος 1)·

στ) οι επιχειρήσεις, που συνήψαν συμβάσεις σύμφωνες προς τις διεπαγγελματικές συμφωνίες, προτιμώνται έναντι άλλων κατά τη χορήγηση μέσων για την προώθηση του εκσυγχρονισμού και της αναδιαρθρώσεως του τομέα της οικονομίας των γεωργικών προϊόντων και των προϊόντων διατροφής (άρθρο 12).

8. Το δικαστήριο υπέβαλε, συνεπώς, στο Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων το ακόλουθο ερμηνευτικό ζήτημα, ζητώντας την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως:

«Απαγορεύει το άρθρο 3 του κανονισμού 804/68, της 27ης Ιουνίου 1968, στην Ιταλία να ρυθμίσει νομοθετικώς τη σύναψη διεπαγγελματικών συμφωνιών αποσκοπουσών στον εκ των προτέρων καθορισμό των τιμών του γάλακτος σύμφωνα με τις διαδικασίες και της συνέπειες του νόμου 88 της 16ης Μαρτίου 1988;»

III — Το νομικό πλαίσιο

1) *Το κοινοτικό δίκαιο*

Κανονισμός (ΕΟΚ) 804/68

9. Όσον αφορά τον καθορισμό της ενδεικτικής τιμής για το γάλα, το άρθρο 3 προβλέπει το εξής:

«1. Πριν από την 1η Αυγούστου κάθε έτους, και για τη γαλακτοκομική περίοδο που

αρχίζει το επόμενο έτος, καθορίζεται για την Κοινότητα ενδεικτική τιμή για το γάλα.

[...]

2. Η ενδεικτική τιμή είναι η τιμή γάλακτος που επιδιώκεται να εξασφαλισθεί για το σύνολο του γάλακτος που πωλείται από τους παραγωγούς κατά τη διάρκεια της γαλακτοκομικής περιόδου, κατά τη δυνατότητα καταναλώσεως που προσφέρεται στην αγορά της Κοινότητας στις εξωτερικές αγορές.

3 — 4 [...]»

2) *Το εθνικό δίκαιο*

Ο νόμος της 16ης Μαρτίου 1988 με διατάξεις περί διεπαγγελματικών συμφωνιών και συμβάσεων για την παραγωγή και πώληση γεωργικών προϊόντων [3]

«Άρθρο 1

1) Ο παρών νόμος για τη ρύθμιση των διεπαγγελματικών συμφωνιών σκοπεί να προωθήσει την ανάπτυξη της γεωργικής παραγωγής και την οργάνωση της γεωργικής αγοράς σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές και τους στόχους του εθνικού σχεδιασμού της οικονομίας στον τομέα της γεωργίας και της διατροφής.

[...]

Άρθρο 2

1) Σκοπός των διεπαγγελματικών συμφωνιών είναι:

α) η ρύθμιση της ποσότητας της γεωργικής παραγωγής κατά τρόπον ώστε να ανταποκρίνεται στη ζήτηση στο εσωτερικό και στις αλλοδαπές αγορές και να επιτυγχάνονται ισορροπημένες και σταθερές σχέσεις στην αγορά·

[...]

δ) ο εκ των προτέρων καθορισμός των τιμών των προϊόντων ή των κριτηρίων καθορισμού τους, ώστε να είναι δυνατός ο σχεδιασμός της παραγωγής.

[...]

3 — *GURI* αριθ. 69, της 23ης Μαρτίου 1988.

Άρθρο 5

1) Για να επιτευχθούν οι σκοποί του παρόντος νόμου, οι διεπαγγελματικές συμφωνίες [...] πρέπει να καθορίζουν ειδικότερα τα εξής:

[...]

β) την ελάχιστη τιμή ή, σε περίπτωση πολυχρόνιων συμφωνιών, τα κριτήρια για τον καθορισμό της, λαμβανομένων ιδίως υπόψη της εξελίξεως του κόστους παραγωγής καθώς και των προθεσμιών πληρωμής, των τρόπων πληρωμής και ενδεχομένων προκαταβολών·

[...]

Άρθρο 8

[...]

3) Ο αντισυμβαλλόμενος υποχρεούται:

[...]

β) να καταβάλει την καθορισμένη, βάσει των συμφωνιών, τιμή.

[...]

Άρθρο 12

1) Κατά τη χορήγηση μέσων για την προώθηση του εκσυγχρονισμού και της αναδιαρθρώσεως του τομέα της μεταποιητικής βιομηχανίας και του εμπορίου των γεωργικών προϊόντων και των προϊόντων διατροφής προτιμώνται οι επιχειρήσεις εκείνες που συνήψαν συμβάσεις παραγωγής και πωλήσεως σύμφωνες προς τις διεπαγγελματικές συμφωνίες.

2) Κατά τη χορήγηση μέσων για την προώθηση της γεωργίας προτιμώνται — με την επιφύλαξη των κριτηρίων προτεραιότητας που καθορίζονται στην ισχύουσα νομοθεσία — οι παραγωγοί γεωργικών προϊόντων που είναι μέλη ενώσεως και συνάπτουν συμβάσεις παραγωγής και πωλήσεως σύμφωνες προς τις διεπαγγελματικές συμφωνίες.»

10. Ως προς το περιεχόμενο των λοιπών κρισίμων για τη διαφορά διατάξεων του νόμου 88/88, παραπέμπω στα όσα εκθέτει το αιτούν δικαστήριο (βλ. πιο πάνω, σημεία 5 και 7).

IV — Οι ισχυρισμοί των διαδίκων

11. Η εναγομένη υποστηρίζει την άποψη ότι ο κανονισμός 804/68 είναι αντίθετος προς εθνική διάταξη που αποσκοπεί στον, με οποιαδήποτε μέθοδο, καθορισμό ενιαίας τιμής για το γάλα [4]. Τα άρθρα όμως 4 και 7 του νόμου 88/88 επιδιώκουν ακριβώς αυτόν τον σκοπό, δεδομένου ότι προβλέπουν την αυτεπάγγελτη σύγκληση των μερών για τη σύναψη των διεπαγγελματικών συμφωνιών. Στο πλαίσιο αυτό πρέπει να εξεταστεί και το άρθρο 12 του νόμου 88/88, το οποίο προβλέπει την προνομιακή μεταχείριση όσων υπογράφουν τη διεπαγγελματική συμφωνία, όσον αφορά τη χορήγηση ενισχύσεων για εκσυγχρονισμό και αναδιάρθρωση, για να οδηγηθούν τα μέρη στη σύναψη διεπαγγελματικής συμφωνίας και, με τον τρόπο αυτό, στον καθορισμό ενιαίας τιμής.

12. Η Ιταλική Κυβέρνηση επισημαίνει ότι ο νόμος 88/88 δεν προβλέπει άμεση επιρροή ή καθορισμό τιμής από τη δημόσια εξουσία. Εκτός αυτού δεν υπάρχει σχέση μεταξύ της διεπαγγελματικής συμφωνίας κατά την έννοια του νόμου 88/88 και του καθορισμού της ενδεικτικής τιμής κατά το άρθρο 3 του κανονισμού 804/68. Η ενδεικτική τιμή δεν έχει την έννοια της ενιαίας εντός της Κοινότητας αγοραίας τιμής, αλλά την έννοια του ορίου, η υπέρβαση του οποίου οδηγεί σε κίνηση των μηχανισμών παρεμβάσεως της κοινής οργανώσεως αγοράς του οικείου τομέα. Αντίθετα, η αγοραία τιμή καθορίζεται από την εξέλιξη της αγοράς. Από έρευνες προέκυψε ότι η εμπορική τιμή γνωρίζει σημαντικές διακυμάνσεις μεταξύ των κρατών μελών. Κατά συνέπεια ο νόμος 88/88 δεν είναι αντίθετος προς τον κανονισμό 804/68.

13. Η Επιτροπή επισημαίνει κατ' αρχάς ότι, σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, δεν επιτρέπεται στα κράτη μέλη να προωθούν ή να ευνοούν τη διαμόρφωση των τιμών παραγωγής, όταν πρόκειται για προϊόντα για τα οποία υφίσταται κοινή οργάνωση αγοράς. Τα κράτη μέλη θα παρέβαιναν συνεπώς τον κανονισμό 804/68 εάν επενέβαιναν στον έλεγχο των τιμών καθορίζοντας τιμές αποκλίνουσες από την ισχύουσα εντός της Κοινότητας ενδεικτική τιμή, διότι αυτό θα οδηγούσε τελικώς σε διατάραξη της κοινής αγοράς. Εκτός αυτού, η Επιτροπή υποστηρίζει ότι κάθε επέμβαση του κράτους στη διαμόρφωση των τιμών μπορεί να νοθεύσει τον ανταγωνισμό στην κοινή αγορά. Οι εθνικές διατάξεις που ευνοούν συμφωνίες μεταξύ επιχειρήσεων είναι αντίθετες προς τους κανόνες ανταγωνισμού της Κοινότητας και συνιστούν παράβαση των άρθρων 5 και 85 της Συνθήκης ΕΚ.

4 — Εάν δεν εφαρμόζονταν για τον λόγο αυτό οι διεπαγγελματικές συμφωνίες θα έπρεπε να απορριφθεί η αγωγή στην κυρία δίκη.

V — Αξιολόγηση

14. Το Δικαστήριο ασχολήθηκε ήδη πολλές φορές με ζητήματα που αφορούσαν τη συμφωνία των κανόνων της κοινής οργανώσεως της αγοράς για το γάλα και τα γαλακτοκομικά προϊόντα με νομοθετικές διατάξεις των κρατών μελών περί καθορισμού τιμής για το γάλα. Ειδικότερα οι σχετικές ιταλικές διατάξεις αποτέλεσαν πολλές φορές αντικείμενο ελέγχου [5].

15. Το Δικαστήριο εξέτασε καταρχάς τις αρχές της κοινοτικής ρυθμίσεως. Σύμφωνα με το άρθρο 3, παράγραφος 1, του κανονισμού 804/68, καθορίζεται ετησίως για την Κοινότητα ενδεικτική τιμή για το γάλα. Η ενδεικτική αυτή τιμή είναι, σύμφωνα με το άρθρο 3, παράγραφος 2, η τιμή γάλακτος που επιδιώκεται να εξασφαλισθεί για το σύνολο του γάλακτος που πωλείται από τους παραγωγούς κατά τη διάρκεια της γαλακτοκομικής περιόδου, κατά τη δυνατότητα καταναλώσεως στην αγορά της Κοινότητας και στις εξωτερικές αγορές.

16. Ελλείψει άμεσων παρεμβατικών μέτρων για το γάλα, η στήριξη της τιμής του γάλακτος επιδιώκεται ιδίως με το προβλεπόμενο στο άρθρο 5 του κανονισμού 804/68 σύστημα τιμών παρεμβάσεως για συγκεκριμένα προϊόντα μεταποιήσεως. Σκοπός αυτών των τιμών παρεμβάσεως είναι η εξασφάλιση της επιτεύξεως της ενδεικτικής τιμής για το γάλα υπό τις προϋποθέσεις που εκτίθενται στο άρθρο 3 του κανονισμού 804/68, δηλαδή ειδικότερα σε συμφωνία με τους νόμους της αγοράς εντός της Κοινότητας.

17. Για την επίτευξη του σκοπού αυτού ο κανονισμός περιέχει, εκτός αυτού, ένα σύστημα προστασίας στα σύνορα της Κοινότητας, το οποίο συνίσταται συγκεκριμένα σε εισφορές που σκοπούν να αντισταθμίσουν τη διαφορά μεταξύ της τιμής κατωφλίου και της τιμής «ελεύθερο στα σύνορα» συγκεκριμένου γαλακτοκομικού προϊόντος. Πέραν αυτού, ο κανονισμός 804/68 προβλέπει τη δυνατότητα χορηγήσεως επιστροφών κατά την εξαγωγή, το ποσό των οποίων είναι το ίδιο για ολόκληρη την Κοινότητα, μπορεί όμως να διαφοροποιείται ανάλογα με τους τόπους προορισμού.

18. Ένας από τους κύριους σκοπούς της οργανώσεως αγοράς για το γάλα και τα γαλακτοκομικά προϊόντα συνίσταται συνεπώς στην εξασφάλιση, για τους παραγωγούς γάλακτος, μιας τιμής του γάλακτος προσανατολισμένης στην ενδεικτική τιμή. Οι για τον σκοπό αυτό προβλεπόμενοι μηχανισμοί ελέγχονται αποκλειστικά από την Κοινότητα [6].

19. Με την απόφασή του επί της υποθέσεως Toffoli κ.λπ. [7], το Δικαστήριο αποφάνθηκε

5 — Αποφάσεις της 6ης Νοεμβρίου 1979, 10/79, Toffoli κ.λπ. (Συλλογή τόμος 1979 σ. 611), της 7ης Φεβρουαρίου 1984, 166/82, Επιτροπή κατά Ιταλίας (Συλλογή 1984, σ. 459), και της 27ης Απριλίου 1988, 225/86, Επιτροπή κατά Ιταλίας (Συλλογή 1988, σ. 2271). Ως προς τη νομολογία του Δικαστηρίου που αφορά μονομερή μέτρα των κρατών μελών για τον καθορισμό των τιμών γεωργικών προϊόντων βλ., παραδείγματος χάριν, και τις αποφάσεις της 23ης Ιανουαρίου 1975, 31/74, Galli (Συλλογή τόμος 1975, σ. 7), της 18ης Οκτωβρίου 1979, 5/79, Buys κ.λπ. (Συλλογή τόμος 1979/II, σ. 559) και της 6ης Νοεμβρίου 1979, επί των συνεκδικασθεισών υποθέσεων 16/79 έως 20/79, Danis κ.λπ. (Συλλογή τόμος 1979/II, σ. 613).

6 — Βλ. απόφαση Toffoli κ.λπ. (παρατεθείσα στην υποσημείωση 5, σκέψη 11).

7 — Παρατεθείσα στην υποσημείωση 5.

σχετικά με τη συμφωνία του ιταλικού νόμου 306/75 — που αργότερα αντικαταστάθηκε με τον νόμο 88/88, στον οποίο οφείλεται η παρούσα διαφορά — προς τον κανονισμό 804/68. Η τότε τεθείσα υπό την κρίση του Δικαστηρίου έννομη κατάσταση ήταν η ακόλουθη: Σύμφωνα με τον τότε ισχύοντα νόμο, ο οποίος περιείχε μεταξύ άλλων διατάξεις για τον καθορισμό τιμής του γάλακτος κατά την παραγωγή, οι παραγωγοί που ανήκαν σε μια ένωση έπρεπε να τηρούν κατά την παραγωγή και την πώληση του γάλακτος τους κανόνες και τα προγράμματα που θέσπιζε η ένωση. Πέραν αυτού, οι ανήκοντες στην ένωση παραγωγοί ήταν υποχρεωμένοι να πωλούν το γάλα μέσω της ενώσεως. Η τιμή του γάλακτος κατά την παραγωγή καθοριζόταν, ανεξάρτητα από τη χρήση για την οποία προοριζόταν το γάλα, για κάθε οικονομικό έτος και για κάθε περιφέρεια με συλλογικές διαπραγματεύσεις στις οποίες μετείχαν οι οικείοι οικονομικοί κύκλοι. Οι επιτευχθείσες συμφωνίες μεταξύ των μερών δημοσιεύονταν και ήταν, κατόπιν αυτού, δεσμευτικές για τα μέρη. Εάν δεν είχε συναφθεί τέτοια συμφωνία μεταξύ των μερών εντός τριάντα ημερών από της ενάρξεως του οικονομικού έτους, η τιμή του γάλακτος κατά την παραγωγή καθοριζόταν από επιτροπή οριζόμενη με απόφαση του προέδρου της περιφέρειας. Η απόφαση της επιτροπής αυτής δημοσιευόταν επίσης και ήταν δεσμευτική για τα μέρη.

20. Στο Δικαστήριο υποβλήθηκε, για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως, το ερώτημα κατά πόσον ο κανονισμός 804/68 απαγορεύει στο ιταλικό κράτος να μεταβιβάσει με νόμο στις διοικητικές του αρχές την εξουσία καθορισμού της τιμής του γάλακτος κατά την παραγωγή.

21. Με αφετηρία τους σκοπούς της οργανώσεως αγοράς, το Δικαστήριο δέχθηκε σχετικά ότι «στους τομείς, στους οποίους υφίσταται κοινή οργάνωση αγοράς, και ιδίως όταν η οργάνωση αυτή στηρίζεται σε κοινό σύστημα τιμών, [...] τα κράτη μέλη δεν έχουν πλέον την εξουσία να επεμβαίνουν, με μονομερώς εκδιδόμενες εσωτερικές νομοθετικές διατάξεις, στον μηχανισμό σχηματισμού των τιμών που ρυθμίζονται στο ίδιο επίπεδο παραγωγής ή εμπορίου στην κοινή οργάνωση αγοράς. Από αυτό συνάγεται ότι μια εθνική νομοθεσία αποσκοπεί να προαγάγει και να ευνοήσει, με οποιαδήποτε μέθοδο, την καθιέρωση ενιαίας τιμής του γάλακτος κατά την παραγωγή, συμβατικά ή με πράξη εξουσίας, σε εθνικό ή περιφερειακό επίπεδο, βρίσκεται από τη φύση της εκτός των αρμοδιοτήτων που επιφυλάσσονται στα κράτη μέλη και συγκρούεται με την αρχή που θέτει ο κανονισμός 804/68, και ιδίως το άρθρο 3 του κανονισμού, περί καθορισμού ενδεικτικής τιμής κατά την παραγωγή για το γάλα που πωλείται από τους κοινοτικούς παραγωγούς κατά τη διάρκεια της γαλακτοκομικής περιόδου, κατά τη δυνατότητα καταναλώσεως που προσφέρεται στην αγορά της κοινότητας και στις εξωτερικές αγορές» [8].

22. Κατά συνέπεια, στο τότε υποβληθέν ερώτημα το Δικαστήριο απάντησε ότι «ο άμεσος ή έμμεσος καθορισμός από κράτος μέλος της τιμής του γάλακτος κατά την παραγωγή δεν συμβιβάζεται προς την κοινή οργάνωση των αγορών στον τομέα του γάλακτος και των γαλακτοκομικών προϊό-

8 — Απόφαση Toffoli κ.λπ. (παρατεθείσα στην υποσημείωση 5, σκέψη 12).

ντων που εγκαθιδρύει ο κανονισμός 804/68 [...]».

23. Το Δικαστήριο επιβεβαίωσε την κρίση του αυτή με την απόφαση της 7ης Φεβρουαρίου 1984 σε διαδικασία λόγω παραβάσεως κατά της Ιταλίας, που αφορούσε και πάλι τον νόμο 306/75. Το Δικαστήριο διαπίστωσε παράβαση του κοινοτικού δικαίου, λόγω του ότι ο ιταλικός νόμος προέβλεπε τον καθορισμό ενιαίας τιμής του γάλακτος στην παραγωγή από επιτροπή που όριζε ο πρόεδρος της οικείας περιφέρειας με απόφασή του [9]. Περαιτέρω το Δικαστήριο δέχθηκε ότι είναι αντίθετες προς το κοινοτικό δίκαιο όλες οι νομοθετικές διατάξεις που προβλέπουν την παρέμβαση δημόσιας αρχής, εθνικής ή περιφερειακής, με σκοπό την προώθηση ή την ενθάρρυνση της καθιέρωσης συμβατικώς ενιαίας τιμής του γάλακτος στην παραγωγή [10].

24. Πρέπει συνεπώς να γίνει δεκτό ότι μια εθνική νομοθεσία που αποσκοπεί να προαγάγει και να ευνοήσει, *με οποιαδήποτε μέθοδο*, την καθιέρωση ενιαίας τιμής του γάλακτος κατά την παραγωγή, συμβατικά ή με πράξη εξουσίας, σε εθνικό ή περιφερειακό επίπεδο, δεν συμβιβάζεται προς τον κανονισμό 804/68.

25. Για την παρούσα υπόθεση αυτό σημαίνει ότι πρέπει να εξεταστεί κατά πόσον η Ιταλία καθόρισε άμεσα ή έμμεσα τις τιμές του γάλακτος κατά την παραγωγή και συνεπώς παρέβη τον κανονισμό 804/68.

26. Το αιτούν δικαστήριο στη διάταξη περί παραπομπής ανέφερε μια σειρά κριτηρίων που, κατά την άποψή του, συνηγορούν υπέρ του ότι η δημόσια εξουσία προάγει ή ευνοεί τουλάχιστον έμμεσα τον καθορισμό ενιαίας τιμής κατά την παραγωγή. Επισημαίνεται ιδίως ότι οι επίδικες διεπαγγελματικές συμφωνίες είναι δεσμευτικές και καθορίζουν την ελάχιστη τιμή ή τα κριτήρια προσδιορισμού της. Σε περίπτωση που η συμφωνία δεν συνάπτεται με πρωτοβουλία των μερών, προβλέπεται ότι ο Υπουργός Γεωργίας και Δασών συγκαλεί τα μέρη, κατόπιν αιτήσεως ενός εξ αυτών. Ομοίως, το επιφορτισμένο με τη γεωργία μέλος του περιφερειακού συμβουλίου οφείλει να συγκαλέσει, κατόπιν αιτήσεως ενός των μερών, αμφότερα τα μέρη προκειμένου να διευκολυνθεί η σύναψη των διεπαγγελματικών συμφωνιών. Τα συμβαλλόμενα σ' αυτές τις διεπαγγελματικές συμφωνίες μέρη οφείλουν να προωθήσουν τη σύναψη συμβάσεων πωλήσεως των προϊόντων και να ελέγξουν αν οι συναφθείσες συμβάσεις ανταποκρίνονται στις συμφωνίες. Τέλος οι επιχειρήσεις που συνήψαν συμβάσεις σύμφωνες προς τις διεπαγγελματικές συμφωνίες προτιμώνται έναντι των λοιπών επιχειρήσεων κατά τη χορήγηση μέσων προωθήσεως του εκσυγχρονισμού και της αναδιαρθρώσεως της οικονομίας στον τομέα των

9 — Απόφαση της 7ης Φεβρουαρίου 1984, Επιτροπή κατά Ιταλίας επί της υποθέσεως 166/82 (παρατεθείσα στην υποσημείωση 5, σκέψη 24).

10 — Απόφαση της 7ης Φεβρουαρίου 1984, Επιτροπή κατά Ιταλίας επί της υποθέσεως 166/82 (παρατεθείσα στην υποσημείωση 5, σκέψη 25).

γεωργικών προϊόντων και των προϊόντων διατροφής.

27. Από τον συνδυασμό των κριτηρίων αυτών προκύπτει ότι το κράτος δεν καθορίζει βέβαια άμεσα την τιμή του γάλακτος κατά την παραγωγή, προωθεί όμως τουλάχιστον τη σύναψη σχετικών διεπαγγελματικών συμφωνιών. Με τη σύναψη αυτών των διεπαγγελματικών συμφωνιών, τα συμβαλλόμενα μέρη απολαμβάνουν προνόμια, με τη μορφή μέσων προωθήσεως, που δεν θα απολάμβαναν διαφορετικά. Και η δεσμευτικότητα των διεπαγγελματικών συμφωνιών σε συνδυασμό με τη σύγκλιση των μερών από τις δημόσιες αρχές συνηγορεί υπέρ της έμμεσης επεμβάσεως του κράτους στον καθορισμό των τιμών κατά την παραγωγή.

28. Δεδομένου όμως ότι ο με οποιαδήποτε μέθοδο καθορισμός των τιμών αυτών είναι αντίθετος προς την αρχή που θέτει ο κανονισμός 804/68, και ιδίως το άρθρο 3 του κανονισμού, σύμφωνα με την οποία επιδιώκεται να εξασφαλισθεί μια ενδεικτική τιμή του γάλακτος κατά την παραγωγή για το γάλα που πωλείται από τους παραγωγούς κατά τη δυνατότητα καταναλώσεως που προσφέρεται στην αγορά της Κοινότητας και στις εξωτερικές αγορές, πρέπει να γίνει δεκτό ότι μια τέτοια εθνική νομοθεσία δεν συμβιβάζεται με την οικεία κοινή οργάνωση αγοράς.

29. Τέλος, πρέπει ακόμη να επισημανθεί ότι εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο να διευκρινίζει τα πραγματικά περιστατικά και να εξεύρει και ιδίως να ερμηνεύσει τις εφαρμοστέες στη διαφορά της κύριας δίκης νομοθετικές διατάξεις του κράτους μέλους.

30. Ως συμπέρασμα πρέπει, συνεπώς, να γίνει δεκτό ότι οι εθνικές νομοθετικές διατάξεις, σύμφωνα με τις οποίες το κράτος μέλος προάγει ή ευνοεί τη σύναψη διεπαγγελματικών συμφωνιών που περιέχουν καθορισμό των τιμών του γάλακτος κατά την παραγωγή, δεν συμβιβάζονται προς την κοινή οργάνωση αγοράς για το γάλα και τα γαλακτοκομικά προϊόντα που εγκαθιδρύεται με τον κανονισμό 804/68 του Συμβουλίου της 27ης Ιουνίου 1968. Δεδομένου ότι οι συμφωνίες αυτές είναι, σύμφωνα με τον νόμο 88/88, δεσμευτικές για τα μέρη και επί πλέον προβλέπεται προνομιακή μεταχείριση των συμβαλλομένων κατά τη χορήγηση μέσων ενισχύσεως, δεν ασκεί πλέον επιρροή το κατά πόσον το ίδιο το κράτος μέλος συμμετέχει άμεσα στον καθορισμό των τιμών κατά την παραγωγή.

VI — Επί των δικαστικών εξόδων

31. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν η Ιταλική Κυβέρνηση και η Επιτροπή, οι οποίες κατέθεσαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, δεν αποδίδονται. Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων.

VII — Πρόταση

32. Ενόψει των προαναφερθέντων προτείνω να δοθεί η ακόλουθη απάντηση στο υποβληθέν ερώτημα:

Το άρθρο 3 του κανονισμού (ΕΟΚ) 804/68 του Συμβουλίου, της 27ης Ιουνίου 1968, περί κοινής οργανώσεως αγοράς στον τομέα του γάλακτος και των γαλακτοκομικών προϊόντων, είναι αντίθετο προς νομοθετικές διατάξεις, όπως αυτές του (ιταλικού) νόμου 88 της 16ης Μαρτίου 1988, που ρυθμίζουν τη σύναψη διεπαγγελματικών συμφωνιών κατά τρόπον ώστε οι συμβαλλόμενοι στις συμφωνίες αυτές να είναι υποχρεωμένοι να καθορίζουν εκ των προτέρων τις τιμές του γάλακτος με τις διαδικασίες και τις έννομες συνέπειες που προβλέπονται στον νόμο.